

You have downloaded a document from

The Central and Eastern European Online Library

The joined archive of hundreds of Central-, East- and South-East-European publishers, research institutes, and various content providers

Source: Правна мисъл

Legal Studies

Location: Bulgaria

Author(s): Stoyan Stavru

Title: Наследяване на дружествен дял в ООД
Share Inheritance in Limited Liability Companies

Issue: 4/2009

Citation style: Stoyan Stavru. "Наследяване на дружествен дял в ООД ". Правна мисъл 4:67-82.

<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=151693>

Стоян Ставру

НАСЛЕДЯВАНЕ НА ДРУЖЕСТВЕН ДЯЛ В ООД

1. ПРИДОБИВАНЕ НА ДРУЖЕСТВЕН ДЯЛ В ООД ПРИ СМЪРТ НА СЪДРУЖНИК

Дружественият дял в ООД може да се наследява, както по закон, така и по завещание (чл. 129, ал. 1 ТЗ). Със смъртта на съдружника и приемането на неговото наследство наследникът *ще наследява дружествения дял* на своя наследодател. По същия начин дружественият дял ще се придобива и от заветника, приел направеното в негова полза завещателно разпореждане. Настъпването на това правоприемство не може да бъде изключено с *дружествения договор*, тъй като това би нарушило конституционно провъзгласеното право на наследяване (чл. 17, ал. 1 КРБ). Разпределянето на дружествения дял на починалия съдружник между останалите съдружници може да се постигне единствено с допълнителен разпоредителен акт. Такъв може да бъде например един предварителен или окончателен договор за прехвърляне на дружествения дял в полза на останалите съдружници, чието действие е поставено под отлагателното условие – настъпването на смъртта на съдружника-прехвърлител. Запазването на персоналния състав на дружеството с ограничена отговорност чрез разпределяне на дела на починалия съдружник може да се постигне и чрез извършването на частни завещателни разпореджания между съдружниците. Направените завети на дружествени дялове обаче ще се подчиняват на общия режим на завещателните разпореджания и ще могат да се оттеглят по всяко време от извършилите ги лица.

Качеството “наследник/заветник на дружествен дял” не е равнозначно на качеството “съдружник”¹. Дружественият дял представлява част от имуществото на дружеството, като в неговия обем не се включва съдружническото

¹ За разграничаването на термините “членство” и “дружествен дял” вж. решение № 271/2004 г., ТК, II отд., ВКС.

(членственото) правоотношение, страна по което е притежателят на този дял. Именно поради това наследниците не могат да заместят своя наследодател по предявен от него иск по чл. 74 ТЗ². Във връзка с участието на съдружника в дружеството с ограничена отговорност съществуват *два вида правоотношения*: имуществено – по силата на което съдружникът има право да получи своя дружествен дял при напускане или при прекратяване на дружеството, и съдружническо – по силата на което той има право да участва в управлението и функционирането на дружеството. Имущественото правоотношение попада в съдържанието на понятието наследство и се наследява по предвидения в закона ред. Съдружническото правоотношение обаче не представлява част от имуществото на починалия съдружник, поради което не се наследява. Съществуването на тези два вида отношения отразява преходното положение, което дружеството с ограничена отговорност заема между персоналните и капиталовите дружества. Ако отличителен белег на персоналните дружества са личният характер на отношенията между съдружниците и необходимостта от лично участие в осъществяването на дейността на дружеството (акцент върху съдружническото правоотношение), то при капиталовите дружества определящи са имуществените права на съдружниците (акцент върху имущественото правоотношение). Дружеството с ограничена отговорност изисква лично участие на съдружниците, тъй като в основата на възникването му е т. нар. *afectio societatis* – най-интимната част на съдружническото правоотношение. Именно преценката относно личността на останалите съдружници е определяща за участието в дружеството. Ако имущественото правоотношение е безспорен обект на наследяване, то въпросът за наследяването на съдружническо правоотношение поражда редица възражения. Именно тези възражения ще бъдат разгледани по-долу.

За да стане съдружник наследникът/заветникът на дружествен дял трябва да бъде *дееспособен или поне ограничено³ дееспособен* – непълнолетен или поставен по ограничено запрещение. Недопустимостта малолетен или поставен под пълно запрещение наследник да замести своя наследодател в участието му в дружеството с ограничена отговорност се извежда от императивната

² Вж. определение № 222/2009 г., ТК, II т. о., ВКС и посоченото там решение № 195/2008 г., ТК, ВКС.

³ Вж. Герджиков, О. Коментар на Търговския закон. Книга втора. чл. 113-157. С., 2000, с. 403. В противен смисъл, че ограничено дееспособно лице не може да бъде съдружник в ООД вж. Бобатинов, М., Ан. Калайджиев. Коментар на Търговския закон. Дружество с ограничена отговорност, акционерно дружество. С., 1998, с. 46.

разпоредба на чл. 125, ал. 1, т. 1, предл. 2 ТЗ⁴. Според последната участието на съдружника в дружеството с ограничена отговорност се прекратява при поставянето му под пълно запрещение⁵. След като участието се прекратява при изгубването на дееспособността, такова въобще не би трябвало да възниква, ако недееспособността е налице към момента на приемане на съдружника. Изискването за дееспособност е свързано с произтичащите от качеството на съдружник лични задължения, а именно за участие в управлението на дружеството и за оказване на съдействие за осъществяване на неговата дейност⁶. Смесеният характер на дружеството с ограничена отговорност включва в съдружническото правоотношение посочените задължения⁷, характерни за персоналните търговски дружества⁸. Изпълнението им предполага възможност за лично изразяване на правно валидна воля от страна на съдружника, който със своето поведение непосредствено да участва в управлението на дружеството. Тъй като подобна способност отсъства при напълно недееспособните лица, те са изключени от субектите, които могат да бъдат съдружници. Макар и да наследяват дружествения дял на своя наследодател или завещател, те няма да могат да станат съдружници в самото дружество.

Дееспособността на наследника/заветника на дружествен дял не е достатъчно условие за придобиването на качеството на съдружник. Приемането на наследството на съдружника не съдържа в себе си съгласие за участие в управлението и дейността на дружеството. Такова съгласие не се съдържа и в приемането на завета на дружествен дял. Още повече, качеството на съдружник е свързано не само с придобиването на права, но и с поемането на определени задължения. За поемането на тези задължения е необходимо извършването на допълнително и изрично волеизявление. Наследникът, съответно – заветникът на дружествения дял, трябва да *заяви изрично, че приема клаузите на дру-*

⁴ Вж. решение № 65/1992 г., V г. о., ВКС.

⁵ Вж. Г р и г о р о в , Г р . Прекратяване на членство в ООД. – Правна мисъл, 1995, № 1, с. 95.

⁶ Сред посочените задължения попада и задължението за лоялност. Вж. Т а д ж е р , В . Капиталови търговски дружества. С., 1997, с. 65-66.

⁷ Наред със задълженията съществуват и редица членствени права, упражняването на които изисква дееспособност: право на съдружниците да бъдат избирани за управители или контрольори на дружеството; правото да бъдат осведомявани за хода на дружествените работи и да осъществяват контрол върху актовете на управителните органи на дружеството. Вж. С т е ф а н о в , Г . Търговско право. Том II. Велико Търново, 2005, с. 60.

⁸ За персоналните елементи при дружеството с ограничена отговорност и възможността за тяхното засилване и разширяване чрез условията на дружествения договор вж. С т е ф а н о в , Г . Цит. съч., с. 55.

жествения договор (чл. 122 ТЗ). Заявлението се отправя до общото събрание на дружеството чрез неговия управител⁹. В определение 232/2002 г., V г. о., ВКС посочва, че „Наследяването на дружествения дял е различно от възможността за наследниците да встъпят в членствените правоотношения. Наследникът, който иска да встъпи в съдружническото правоотношение, може да го направи по реда на чл. 122 ТЗ”. Наследникът на съдружника трябва да стане съдружник на „лично основание”¹⁰. Едва след този момент той ще бъде обвързан от дружествения договор.

В правната доктрина¹¹ се приема, че в случаите на наследяване на дружествен дял и отправяне от страна на наследника на изявление за приемане на условията на дружествения договор, *общото събрание на съдружниците не може да откаже възникването на съдружническото правоотношение*. В този смисъл в решение № 129/1997 г., V г. о., ВКС приема, че дружеството с ограничена отговорност не може да откаже на наследника да замести наследодателя в съдружническото правоотношение, ако няма законова пречка да бъде съдружник и дружественият договор не изключва изрично възможността наследникът да встъпи на мястото на наследодателя в дружеството с ограничена отговорност. Посочва се, че ограничаването на кръга на лицата, които могат да станат съдружници, можело да стане единствено по критерии, изрично посочени в дружествения договор. Ако липсват подобни ограничения, наследниците можели да заместят своя наследодател в дружественото правоотношение, а

⁹ Вж. Бобатинов, М., Ан. Калайджиев. Цит. съч., с. 38.

¹⁰ Вж. също определение № 166/2009 г., Т. К., I т. о. на ВКС: “Наследникът се явява приобретател на дяловете като трето лице за дружеството по смисъла на чл. 129, ал. 1 от ТЗ, поради което придобиването на членственото право се подчинява на реда за приемане на нови съдружници. В този случай наследникът не замества и не встъпва в членственото правоотношение на своя наследодател, а придобива права на съдружник на собствено основание, като наследяването има значение само на придобивно основание за дяловете от капитала”.

¹¹ Вж. Герджиков, О. Цит. съч., с. 400: “Общото събрание няма властта да им (на наследниците – бил. авт.) отнеме това право (правото да станат съдружници в дружеството – бел авт.)” и “Липсата на установена пречка отнема правото на дружеството на преценка дали да приеме наследника за съдружник или не”. Вж. също Бобатинов, М., Ан. Калайджиев. Цит. съч., 1998, с. 58. Като допълнителни аргументи срещу възможността на общото събрание да откаже приемането на желаещия да стане съдружник наследник са посочени: а) разпоредбата на чл. 60, ал. 2 ТЗ, предвиждаща възможността за запазване на фирмата от наследниците на едноличния търговец и б) липсата на каквато и да е била защита в полза на наследниците при евентуален отказ за приемането им като съдружници от страна на общото събрание на ООД. За автоматичното придобиване на камеството на съдружник от приелите наследството наследници вж. Григоров, Гр. Дружество с ограничена отговорност. С., 1994, с. 151.

общото събрание нямало властта да им отнеме това право¹². Дали ще стане съдружник или ще получи паричния еквивалент на наследеното дялово участие зависело единствено от самия наследник. Това разрешение обаче търпи редица възражения.

На първо място, ако се приеме това разрешение, то следва да се допусне единствено при наследяване, но не и при частно завещателно разпореждане на дружествен дял. Ако дружественият дял е бил предмет на частно завещателно разпореждане, то в полза на дружеството трябва да се признае възможността да откаже приемането на заветника като съдружник (чл. 122 ТЗ). Хипотезата е аналогична на тази при частно правоприемство на дружествени дялове приживе, при което чл. 129, ал. 1, изр. 2 ТЗ изисква наличието на решение на общото събрание на съдружниците. Обстоятелството, че правното действие на правоприемството е отложено със смъртта на праводателя не оказва влияние върху неговата правна същност. То си остава частно правоприемство. Отнемането на възможността на останалите съдружници да откажат приемането на трети лица в дружеството би могло да се обосновава единствено при наличието на универсално правоприемство. Само при това правоприемство правоприемникът встъпва изцяло в правното положение на своя праводател, което може да се посочи като аргумент за признаването на възможността за встъпване от страна на наследника в съдружническото правоотношение, страна по която е бил неговия наследодател.

В полза на становището, според което за възникването на качеството съдружник на наследника на дружествения дял не е необходимо приемането на решение на общото събрание на дружеството, се посочва и стриктното тълкуване на чл. 129, ал. 1 ТЗ. Разпоредбата на чл. 129, ал. 1, изр. 2 ТЗ урежда единствено прехвърлянето на дружествен дял в полза на трети лица, но не и неговото наследяване. След като двата термина са използвани самостоятелно в първото изречение на чл. 129, ал. 1 ТЗ, то разликата между тях би следвало да

¹² Вж. Таков, Кр. Наследяване на дялове в ООД. – Пазар и право, 1999, № 2, ЕПИ On-line. Като аргументи срещу необходимостта от вземането на решение от общото събрание на дружеството се посочва характерния за частното право принцип, според който “съгласие или одобрение за дадена сделка или за настъпването на правните последици на някакъв факт се изискват само когато това е предвидено в закон или в договор (принцип за автономия на волята)”. Още повече лимитирането на правомощията на общото събрание до границите, определени от закона или от дружествения договор, е в интерес и на правната сигурност. Поради това авторът приема, че “Изискването за даване на съгласие от ОС за приемането на трети лица за съдружници не може да се прилага при наследяването нито разширително (изключителните норми не се тълкуват разширително), нито по аналогия (липсват съществени подобия във фактическия състав)”.

се запазва и във второто изречение на същата разпоредба. Ограниченото преращане на чл. 129, ал. 1, изр. 2 ТЗ изключва наследяването на дружествен дял от случаите, при които намират приложение правилата на чл. 122 ТЗ. Правото на наследника да встъпи в дружествения дял на своя наследодател като придобие качеството на съдружник се упражнява с едностранно волеизявление, адресирано до дружеството. За ефективното упражняване на това право обаче то трябва да бъде законодателно защитено. За тази цел е необходимо изричното предвиждане на възможност¹³ за едностранно вписване на наследника като съдружник при евентуално противопоставяне от страна на останалите съдружници. Само при наличието на такова изрично предвиждане съдружническото правоотношение между дружеството и наследника на дружествения дял ще възниква още с получаването от дружеството на едностранното изявление на наследника за приемане на условията на дружествения договор, без да е необходимо вземането на решение на общото събрание, съответно – вписването¹⁴ на това решение в търговския регистър. След отправянето на заявлението на наследника, в негова полза ще се признаят произтичащите от качеството му на съдружник членствени права, включително възможността за тяхната защита по реда на чл. 71 ТЗ. При липсата на законов текст в този смисъл обаче тезата за едностранното възникване на съдружническо правоотношение между наследника и дружеството търпи възражения.

Нещо повече, липсата на уредба относно наследяването на дружествения дял в Търговския закон може да се обясни със становището на законодателя, че то следва да се подчинява на общия режим на Закона за наследство. Законът за наследство е по правило имуществен закон, който ограничава универсалното правопримемство при смърт до имуществените права, притежавани от наследодателя. Поради това правилата за наследяването следва да се отнасят единствено до имущественото право на починалия съдружник да получи своя дружествен дял. Що се отнася до придобиването от наследника на качеството “съдружник” обаче приложение трябва да намират особените изисквания на ТЗ, включително тези на разпоредбата на чл. 122 ТЗ.

¹³ Аналогична възможност за заличаване на управителя по негово искане при липса на съдействие от страна на съдружниците в ООД е предвидена в чл. 149, ал. 5 ТЗ.

¹⁴ Вписването по чл. 140, ал. 3 ТЗ има действие само по отношение на трети добросъвестни лица. Вписаното обстоятелство обаче произвежда своето правно действие и преди това между съдружниците и между всеки един от тях и дружеството. Вж. в този смисъл на пример определение № 210/2009 г., ГК, II г. о., ВКС и посочената там установена съдебна практика.

В съдебната практика¹⁵ е застъпено различно становище. Според него *останалите съдружници не могат да бъдат принудени да приемат за свой съдружник* лице, с което не са подписали учредителния договор и което не желаят да включат в състава на съдружието си. Смъртта на съдружника прекратява членството му в дружеството *ex lege* – чл. 125, ал. 1, т. 1 ТЗ, без да е необходимо общото събрание на дружеството да се произнася по това. Наследяването на дружествения дял не означава наследяване на членствените права, включително тези по чл. 123 ТЗ, които не се наследяват. ВС приема, че наследникът има право само да получи дружествения дял на починалия съдружник от дружеството и единствено при наличието на волята от страна на общото събрание може да бъде приет за съдружник в дружеството. В този смисъл се е произнесъл и ВКС. В определение № 166/2009 г., Т. К., I т. о., ВКС¹⁶ посочва, че приемането на наследника на дружествен дял за съдружник в дружеството зависи от волята на общото събрание¹⁷. След като липсва законодателно уредено правоприемство в дружественото правоотношение на починалия съдружник, както и възможност за едностранно възникване на ново съдружническо правоотношение между дружеството и неговия наследник, “решението на общото събрание не е единствено формален акт”. С решението си общото събрание може да откаже на наследника желаното от него качество на съдружник, независимо от това дали той отговаря на законовите изисквания за приемане на съдружник, както и независимо от това, че в дружествения договор не са поставени ограничения от такъв характер.

Именно това становище трябва да бъде споделено. На съдружниците не е безразлично с кои лица осъществяват съвместна търговска дейност. Съществуването на лични задължения за съдружниците в ООД – нещо, характерно за персоналните дружества, изисква възможността за контрол от страна на съдружниците по отношение на персоналния състав на дружеството. Известно смекчение бе въведено с изменението¹⁸ на чл. 137, ал. 3 ТЗ, които вместо еднородни за вземането на решението за приемане на нов съдружник предвижда мнозинство от 3/4 от капитала (чл. 137, ал. 3 във връзка с чл. 137, ал. 1, т. 2 ТЗ). Това изменение засилва капиталовия характер на дружеството с ограничена

¹⁵ Вж. например определение № 464/1996 г., V т. о., ВС. Направените от ВС изводи се споделят в Кънев, Св. За някои особености при прехвърлянето, залагането, съсобствеността и разделянето на дружествен дял. – Съвременно право, 2000, № 5, с. 85-86.

¹⁶ В този смисъл е и определение № 232/2002 г., V т. о., ВКС.

¹⁷ Вж. също решение № 459/2004 г., I т. о. на ВКС.

¹⁸ Брой 84 от 2000 г. на ДВ.

отговорност, но само по себе си не може да доведе до извода, че при смъртта на съдружник останалите са принудени да приемат като членове на дружеството неговите наследници. Преценката на съдружниците ще се прави за всеки отделен съдружник. Поради това е напълно възможно някой от наследниците на починалия съдружник да получи единствено паричната равностойност на своя дял, а друг – да бъде приет като член на дружеството.

Възможността на съдружниците да уговорят изрично в дружествения договор необходимостта от решение на общото събрание при приемането на наследниците¹⁹ не е убедителен аргумент за изключване приложението на чл. 129, ал. 1 ТЗ при наследяване. Посочената разпоредба не въвежда изключение, а правило, според което за включването на нов съдружник в дружеството е необходимо съгласието на останалите съдружници изразено чрез решение на общото събрание, прието с мнозинство 3/4 от капитала. Те не могат да бъдат задължени да приемат като съдружници наследниците на починалия и с аргумента, че в достатъчна степен са били наясно кой може да им стане съдружник при смърт на някого от тях. Наследниците на съдружника се определят едва към момента на неговата смърт, а и подобно съгласие за осъществяване на обща търговска дейност не би следвало да се предполага при дружеството с ограничена отговорност, участието в което е свързано с изпълнението на определени лични задължения.

Изрично приемане на условията на дружествения договор и решение за приемане на наследника като съдружник *няма да бъдат необходими*, ако наследникът, съответно – заветникът, вече е съдружник в дружеството. Това качество той може да е придобил както преди, така и след откриването на наследството.

Решението на общото събрание за приемане на наследника като съдружник подлежи на *вписване*. Посочва се²⁰, че качеството на съдружник възниква от момента на вписване на решението на общото събрание за приемане на

¹⁹ Т а к о в , К р . Цит. съч. Авторът разглежда и случаите, когато в дружествения договор е уговорено, че наследниците на съдружник нямат право да встъпят в дружеството, а дялове на починалия се придобиват от останалите съдружници (прехвърлителен договор в полза на трето лице – наследника, поставен под отлагателно условие), както и когато е посочено, че наследниците стават съдружници автоматично, без да е необходимо решение на общото събрание на дружеството (ограничаване на правомощията на общото събрание, позволено с оглед на свободата на договаряне между съдружниците).

²⁰ В ж . Т а д ж е р , В . Цит. съч., с. 53, както и Г р и г о р о в , Г р . Наследствени последици от смъртта на едноличния собственик на капитала в дружество с ограничена отговорност. – Правна мисъл, 2003, № 2, с. 45. Действието на вписването в търговския регистър е уредено в чл. 7 ЗТР.

наследника като съдружник. Струва ми се, че при действащата законодателна уредба това становище относно действието на вписването не може да бъде споделено. Съгласно чл. 140, ал. 4 ТЗ приемането на съдружник има действие от вписването му в търговския регистър. Посочената разпоредбата обаче има предвид действието на приемането по отношение на трети добросъвестни лица (чл. 7, ал. 1 ТЗ)²¹.

2. НАСЛЕДЯВАНЕ НА ДРУЖЕСТВЕН ДЯЛ БЕЗ ПРИДОБИВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО НА СЪДРУЖНИК

До наследяване на дружествен дял без придобиване на качеството на съдружник ще се стига в следните *случаи*:

- при недееспособност на наследника;
- при липсата на изрично приемане на дружествения договор от наследника;
- при липсата на решение на съдружниците за приемане на наследника като съдружник, прието с мнозинство 3/4 от капитала.

До наследяване на дружествен дял без придобиване на качеството на съдружник ще се стига и при изрично предвиждане в дружествения договор. Макар и да не може да възпрепятства наследяването на дружествения дял, *дружественият договор* може да възпрепятства придобиването на качеството на съдружник от наследника. Така например в него може да е посочено, че дружеството е учредено с оглед личността на всички или на част от съдружниците, поради което наследниците на последните не могат да ги заместят като съдружници в дружеството. Въпреки подобна уговорка наследниците могат да бъдат приети като съдружници, но с единодушното съгласие на останалите – чрез изменение на дружествения договор. Възможно е да са предвидени определени изисквания за приемането на нови съдружници, които трябва да бъдат спазени и по отношение на наследниците, съответно – заветниците на дружествени дялове в дружеството. Не на последно място дружественият договор може да предвижда право на изкупуване в случай на наследяване на дружествен дял. В тази хипотеза всеки един или само посочени от дружествения

²¹ В този смисъл по отношение на решението за назначаване на управител вж. определение № 105/2009 г., ТК, II т. о., ВКС, определение № 112/2009 г., ТК, II т. о., ВКС, определение № 210/2009 г., ГК, II т. о., ВКС. Вж. също Т а к о в , К р . Ц и т . съч.

договор съдружници ще могат да заместят починалия съдружник в участието му в дружеството, като изплатят стойността му на неговите наследници.

Особен интерес представляват **правните последици** при наследяването на дружествен дял без придобиване на качеството на съдружник. В тези случаи наследникът ще има *право да получи паричната равностойност на своя дял*, изчислена въз основа на счетоводния баланс на дружеството към края на месеца, през който е открито²² наследството. Към този момент е прекратено участието на починалия съдружник в дружеството (чл. 125, ал. 3 във връзка с чл. 125, ал. 1, т. 1, предл. 1 ТЗ²³). Ако след смъртта на наследодателя в дружеството остава само един съдружник, управителят трябва да впише и промяната на дружеството от ООД в ЕООД²⁴. Между наследника и дружеството не възниква съдружническо правоотношение. Вместо съдружник наследникът става кредитор на дружеството с вземане за паричната равностойност на наследения от него дял в имуществото на дружеството.

Изпълнението на посоченото вземане изисква *намаляване на капитала* на дружеството с изплатения на наследника дружествен дял²⁵. Съгласно чл. 149, ал. 3, т. 2 ТЗ намаляването може да се извърши чрез връщане на дела от капитала на прекратилия участието си съдружник. Именно такава е хипотезата на наследяване на дружествен дял без придобиване на качеството на съдружник от наследника. Приложение ще намират правилата на чл. 150 – чл. 153 ТЗ. Стойността на дружествения дял ще бъде изплатена на наследника само след като намаляването на капитала бъде вписано в търговския регистър и след като кредиторите, изразили несъгласие с намаляването, са получили обезпечение или плащане. След приемане на изменението²⁶ на чл. 117, ал. 1 ТЗ, което пони-

²² Вж. Герджиков, О. Цит. съч., с. 403.

²³ Разпоредбата е императивна и не може да се дерогира със съгласието на съдружниците. Вж. решение № 1797/1995 г., V г. о., ВС. Вж. също решение № 638/2006 г., II т. о., ВКС, решение от 19.06.2006 г. по т. д. № 140/2006 г., ТК, II т. о., ВКС, както и решение № 82/2006 г., I т. о., ВКС, според което "Понятията "дружествен дял" и "ликвидационен дял" не са идентични". Дружественият дял, който е дял от имуществото на ООД, може да е равен, но може и да е различен от дела в капитала на дружеството.

²⁴ Вж. решение № 118/1995 г., V г. о., ВС.

²⁵ В този смисъл в правната доктрина се посочва, че прекратяването на членството настъпва в два различни момента спрямо ООД във вътрешните отношение – ex lege от момента на настъпване на съответното обстоятелство по чл. 125 ТЗ, и навън, спрямо кредиторите и трети добросъвестни лица – след намаляването на капитала на дружеството. Вж. Григоров, Гр. Правни последици от прекратяването на членство в ООД. – Правна мисъл, 1995, № 2, с. 79.

²⁶ ДВ. бр. 82 от 16 Октомври 2009г.

жи изискуемия от закона минимален капитал до 2 лева, без практическо значение остана възможността за намаляване на капитала под законоустановения минимум при едновременното извършване на намаляването и увеличаване на капитала²⁷. Възможността за това е предвидена в чл. 149, ал. 1, изр. 2 ТЗ и чл. 203, ал. 2 ТЗ. Намаляването ще има действие и дружеството ще запази съществуването си само ако бъде извършено предвиденото увеличаване на капитала (чл. 203, ал. 1 ТЗ). В противен случай ще трябва да се пристъпи към ликвидация на дружеството. Въпреки значително занижения и формален характер на минималния размер на капитала при дружествата с ограничена отговорност – 2 лева, правилата за намаляване на капитала ще продължават да защитават интересите на кредиторите при дружествата с по-голям капитал. Обявеният от дружеството капитал продължава да изпълнява определена гаранционна функция, въпреки заниженото законово изискване на чл. 117, ал. 1 ТЗ.

До намаляване на капитала няма да се стига при *прехвърляне на дружествения дял* от наследника в полза на някой от съдружниците или в полза на трето лице²⁸. При липса на друга уговорка в дружествения договор изкупуването²⁹ на дружествения дял на наследника от останалите съдружници е възможно единствено със съгласието на наследника. Подобно законово право на изкупуване не е предвидено от законодателя при наследяване на дружествен дял³⁰. Изкупуването на дела на наследника по същността си ще представлява договор за прехвърляне на дружествен дял по чл. 129 ТЗ. Ето защо, при недееспособен наследник действието на разпореждане трябва да бъде направено при съобразяване на изискванията на чл. 130 СК. При прехвърляне на наследения дружествен дял в полза на трето лице ще е необходимо изрично заявление от страна на това лице, че приема условията на дружествения договор и решение на общото събрание на дружеството по реда на чл. 122 ТЗ. Настъпването на

²⁷ За практическото предназначение на института на едновременното намаляване и увеличаване на капитала вж. Герджиков, О., Ан. Калайджиев, Т. Бузева, Ал. Кацарски, К. Касабова, В. Попова. Новите положения в търговското право. Промени в Търговския закон. С., 2000, с. 65.

²⁸ За тази възможност при прекратяване на членство в ООД вж. Голева, П. Търговско право. С., 2004, с. 192.

²⁹ Терминът е използван в съдебната практика, за да обозначи продажбата на наследения дружествен дял. Вж. например решение № 230/1995 г., V г. о., ВС и решение № 1797/1995 г., V г. о., ВС. Вж. също решение № ф-54/1993 г., V г. о., ВС, където под изкупуване на дял се разбира “или прехвърляне на дял по чл. 129 ТЗ, или връщане на дела от капитала на прекратилия участието си съдружник, което обаче винаги е свързано с намаляване на капитала”.

³⁰ Както това е направено например при прекратяване на членството на несъстоятелен съдружник – чл. 718, ал. 2 ТЗ.

прехвърлителното действие ще зависи от преценката на общото събрание на съдружниците.

Интерес представлява въпросът дали вместо да се намалява капитала на дружеството с дела на починалия съдружник, този дял може да се поеме от останалите съдружници? Възможност за поемане на дружествени дялове е предвидена в чл. 121, ал. 2 ТЗ, чл. 363с, ал. 1 ТЗ и чл. 364м, ал. 2 ТЗ. Съгласно чл. 121, ал. 2 ТЗ³¹, когато дружественият дял не може да бъде изплатен или внесен от съдружника, който го дължи, и няма възможност той да бъде продаден на друго лице, останалите съдружници са длъжни да изплатят недостига съразмерно с дяловете си или да намалят с него дружествения капитал по съответния ред. Законовият текст дава възможност за избор на съдружниците, без да посочва намаляването на капитала като единствена алтернатива. Първата възможност – изплащане на недостига, по същността си представлява поемане на дяловете на неизправния съдружник. Възможността за поемане на дяловете на напускащ съдружник е изрично предвидена и при преобразуване на дружество с ограничена отговорност. Съгласно чл. 363с, ал. 1 ТЗ и чл. 364м, ал. 2 ТЗ съдружник в дружество с ограничена отговорност, чието правно положение се променя след преобразуването и който е гласувал против решението за преобразуване, може да напусне новоучреденото дружество. В тези случаи дяловете на напусналия съдружник се поемат от останалите съдружници, предлагат се на трето лице или с тях се намалява капиталът (чл. 363с, ал. 3 ТЗ). Прави впечатление, че и в трите случая – чл. 121, ал. 2 ТЗ, чл. 363с, ал. 3 ТЗ и чл. 364м, ал. 2, изр. 2 ТЗ, правото на поемане на дяловете на напускащия съдружник е изрично предвидено от законодателя. Необходимостта от подобно изрично законово предвиждане е обусловена от потестативния характер на правото на поемане на дружествен дял. То е аналогично на правото на изкупуване, тъй като не зависи от волята на напускащия съдружник. Поради това смятам, че липсата на изрично предвидена възможност за поемане на дружествените дялове при прекратяването на участието на съдружник (чл. 125 ТЗ), включително и при настъпване на смърт, отхвърля приложението ѝ в тези случаи. След като разглежданата възможност не е изрично предвидена при наследяването на дружествен дял, тя не трябва да се прилага. Ефектът на придобиване на наследяваните дялове, вместо чрез едностранно поемане, ще може да се постигне чрез сключването на прехвърлителен договор с наследниците на починалия съдружник.

De lege ferenda изричното законодателно предвиждане на възможността за

³¹ За възможността за прилагането на посочената разпоредба по аналогия при доброволно напускане на съдружник се споменава в решение № 515/2002 г., V г. о., ВКС.

поемане на дружествените дялове на починал съдружник ще благоприятства и опростява отношенията при наследяването на дружествен дял, тъй като използването ѝ ще спестява процедурата по намаляване на капитала на дружеството. До поемането на дела на починалия съдружник ще се стига при нежелание от страна на наследника да участва в дружеството, при неприемане на наследника като съдружник с решение на общото събрание или при невъзможност за таква участие поради недееспособност на наследника или поради неизпълнение на предвидените в дружествения договор условия за членство. Поемането би трябвало да става въз основа на решение на общото събрание на дружеството, взето с мнозинство повече от три четвърти от капитала (арг. от 137, ал. 3, изр. 1 ТЗ във връзка чл. 137, ал. 1, т. 1 ТЗ).

3. ОСОБЕНОСТИ ПРИ НЕДЕЕСПОСОБЕН НАСЛЕДНИК

Съгласно чл. 61, ал. 2 ЗН недееспособните лица приемат наследството *само по opis*. Императивното изискване на закона преследва постигането на двойна *защита* на недееспособния наследник: веднъж, с оглед ограничаване на неговата отговорност за задълженията на наследството до размера на последното, и втори път, с оглед предотвратяването на евентуална злоупотреба от страна на неговия законен представител. Поради защитния характер на разпоредбата извършването на описа по чл. 61, ал. 2 ЗН не е ограничено с краен срок³². Поради същата причина опис трябва да бъде направен и в случаите, когато вече е налице конклюдентно приемане на наследството. Конклюдентно приемане на наследството ще е налице при извършването на акт на разпореждане с елемент от наследственото имущество, независимо от това дали разпоредителното действие е извършено въз основа на предварително разрешение на районния съд по чл. 130, ал. 3 СК или не. Приемането на наследството не попада сред действията по чл. 130 СК. То може да бъде извършено от законния представител на малолетния и без предварително разрешение на съда. Дори и след унищожаването на разпореждането като вид прехвърлителна сделка поради неспазването на изискванията на чл. 130, ал. 3 СК, то ще запазва своето правно значение на конклюдентен акт на приемане на наследството.

В описа като част от наследството трябва да бъде посочен и дружественият дял на наследодателя. Той следва да бъде *описан като вземане*, чийто размер се

³² И в частност с тримесечния срок по чл. 61, ал. 1 ЗН, който започва да тече от узнаването на факта на откриване на наследството.

определя от съотношението между участието на наследодателя в капитала на дружеството и балансовата стойност на дружественото имущество към края на месеца, в който е починал наследодателят.

При наследяване на дялове от *еднолично дружество с ограничена отговорност* само от малолетен наследник дружеството се прекратява (чл. 157, ал. 1 ТЗ). То не може да бъде продължено по искане на малолетния наследник, тъй като това би противоречало на чл. 65, ал. 1 ТЗ, според който учредители на търговско дружество могат да бъдат само дееспособни физически лица, и на чл. 125, ал. 1, предл. 2 ТЗ, според който участието на съдружника в ООД се прекратява с поставянето му под запрещение. От недопустимостта на участието на малолетния наследник в съдружническо правоотношение с едноличното дружество с ограничена отговорност се прави изводът и за недопустимостта на продължаване на дейността на дружеството включително и чрез прехвърляне на наследените от малолетния дружествени дялове в полза на трето лице³³. Подобна сделка по правило може да бъде направена от родителите или настойника на недееспособното лице при спазване на изискванията на чл. 130 СК. Тя обаче не е достатъчна за продължаване на дейността на дружеството. За това чл. 157, ал. 1 ТЗ изисква изрично искане от страна на наследниците. Такова искане обаче не може да бъде направено от малолетен наследник по аргумент от посочените по-горе законови разпоредби – чл. 65, ал. 1 ТЗ и чл. 125, ал. 1, предл. 2 ТЗ. В резултат от ликвидацията на дружеството малолетният наследник ще получи паричната стойност на чистото имущество на дружеството, останало след изплащане на вземанията на неговите кредитори³⁴. За разлика от случаите на наследяване на дружествен дял в ООД при наследяване на едноличния собственик на ЕООД без продължаване на дейността на дружеството наследникът ще получи не балансовата, а пазарната стойност на придобития от него дружествен дял³⁵.

Когато дружествените дялове от ЕООД се наследяват *от няколко лица, едно от които е недееспособно*, дейността на дружеството може да бъде продължена при изрично изразено желание за това от страна на дееспособните сънаследници на едноличния собственик на капитала (чл. 157, ал. 1 ТЗ). В

³³ Вж. определение № 78/2009 г., ТК, II т. о., ВКС.

³⁴ Вж. определение от 03.07.2006 г. по в. ч. гр. д. № 332/2006 г. на Великотърновски апелативен съд.

³⁵ Подробно вж. Г р и г о р о в , Г р . Наследствени последици от смъртта на едноличния собственик на капитала в дружество с ограничена отговорност. – Правна мисъл, 2003, № 2, с. 37.

правната доктрина се застъпва становището, че за да се продължи дейността на дружеството, е необходимо наследниците, които искат това, да придобият идеалните части на останалите³⁶. Струва ми се, обаче, че подобно ограничение не се съдържа в текста на чл. 157, ал. 2 ТЗ. Посочената разпоредба предвижда отрицателно условие за прекратяване на едноличното дружество с ограничена отговорност – липсата на искане от страна на наследниците за продължаване на неговата дейност³⁷. Това условие няма да бъде налице, ако дори един от наследниците на едноличния собственик поиска продължаване на дейността. Правото му да продължи дейността на дружеството не зависи от волята на останалите наследници. Те няма да бъдат ошетени от упражняването на това право, тъй като ще получат паричната равностойност на своята идеална част от наследения дружествен дял. С тази част ще бъде намален и капиталът на дружеството. В този случай дружественият дял на малолетния наследник следва да бъде изплатен при спазване на правилата за намаляване на капитала на дружеството. Тъй като наследените дружествени дялове ще се съпритежават от всички наследници, намаляването на капитала следва да стане чрез намаляване на тяхната стойност с идеалната част на малолетния наследник. В случаите, когато продължаващите дейността на дружеството сънаследници са двама или повече, ЕООД трябва да се преобразува в ООД³⁸. Разбира се, при спазване на условията на чл. 130 СК, дружественият дял на малолетния може да бъде прехвърлен от него в полза на продължилите дейността на дружеството дееспособни наследници.

При наследяване на дял в *дружество с ограничена отговорност, в което освен наследодателят като съдружници са участвали и други лица*, последиците ще бъдат различни. Възможно е постигането на съгласие за прехвърляне на дружествения дял на *единствения малолетен наследник* в полза на някой от останалите съдружници (без да е необходимо съгласието на останалите съдружници) или в полза на трето за дружеството лице (при спазване на изискванията на чл. 122 ТЗ). И в двата случая трябва да бъдат съобразени изискванията за разпореждане с имущество на малолетно лице (чл. 130 СК). Ако такова съгласие не бъде постигнато или прехвърлянето не бъде разрешено от съда, съдружниците ще трябва да пристъпят към намаляване на капитала

³⁶ Вж. Григоров, Гр. Цит. съч., с. 46-47. Струва ми се, че това може да бъде споделено, само с оглед спазването на изискванията за минимален капитал.

³⁷ Подробно за въпросите, поставяни от разпоредбата на чл. 157, ал. 1 ТЗ вж. Григоров, Гр. Цит. съч., с. 42 - 47.

³⁸ Вж. Стефанов, Г. Цит. съч., с. 71. Вж. също решение № 35/1993 г., V г. о., ВС.

на дружеството с дела на наследодателя. При това намаляване капиталът не трябва да спада под установения от закона минимум, освен ако едновременно с това не се извършва и увеличаване на капитала чрез записване на нови дялове от съдружниците или от трето лице.

Интересни въпроси поставя случаят, при който *дружественият дял се наследява от няколко лица, само едно от които е недееспособно*. В този случай наследяваните дялове се съпритежават при условията на чл. 132 ТЗ. Съгласно първото изречение на посочената разпоредба, ако един дял в капитала принадлежи на няколко лица, те могат да упражняват правата по него само съвместно. Ако наследодателят е притежавал няколко дружествени дяла, всеки един от тях ще се съпритежава от всички сънаследници. Недееспособният сънаследник обаче няма да може да упражнява членствените права, произтичащи от качеството на съдружник, тъй като той не може да придобие последното. Те ще се упражняват съвместно само с участието на дееспособните наследници, изявили желанието си да станат съдружници и приети от останалите по реда на чл. 122 ТЗ. Вместо съдружник недееспособният наследник ще притежава качеството на кредитор за стойността на наследяваните дружествени дялове, отговаряща на неговата квота в наследството. За да поучи той своето вземане от дружеството, ще е необходимо:

- извършване на *делба* на сънаследените дружествени дялове при спазване на изискванията за разпореждане с имущество на недееспособни лица (чл. 130, ал. 3 СК) и *намаляване на капитала на дружеството чрез връщане* на разпределените в полза на недееспособния наследник дялове от капитала (чл. 149, ал. 3, т. 2 ТЗ), или

- без да се извършва делба, да се пристъпи към *намаляване на стойността на съпритежаваните дружествени дялове* (чл. 149, ал. 3, т. 1 ТЗ) с наследствената квота на недееспособния наследник. В този случай няма да е налице разпоредително действие с имущество на малолетно лице, поради което няма да е необходимо и получаването на съдебно разрешение по реда на чл. 130, ал. 3 СК. Намаляването на капитала чрез намаляване на стойността на сънаследените дружествени дялове няма да засяга стойността на дружествените дялове на останалите съдружници, тъй като законът допуска дяловете да бъдат различни по размер за отделните съдружници (чл. 117, ал. 3 ТЗ). Единственото изискване е стойността на всеки дял да бъде кратна на десет (чл. 117, ал. 2 ТЗ).